

10-10-2019

SCIENTIFIC VALUES-FACTOR OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

A. A. Qabmarov

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

Qabmarov, A. A. (2019) "SCIENTIFIC VALUES-FACTOR OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY," *Scientific Bulletin of Namangan State University*. Vol. 1 : Iss. 10 , Article 38.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol1/iss10/38>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific Bulletin of Namangan State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

SCIENTIFIC VALUES-FACTOR OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Cover Page Footnote

???????

Erratum

???????

ИЛМИЙ ҚАДРИЯТЛАР–МАМЛАКАТНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛИ

Қамбаров А.А.

Фарғона давлат университети
фалсафа фанлари номзоди, доцент

Аннотация: Мақолада мамлакатимизда амалга оширилаётган маънавий янгиланишлар тизимида илмий қадриятларнинг ўрни ҳамда уларнинг мамлакатни барқарор ривожлантириш омили эканлиги таҳлил этилади.

Калит сўзлар: Қадриятлар, маънавий қадриятлар, илмий қадриятлар, инсонпарварлик, интеллектуал маданият, маърифатпарварлик, таълим-тарбия, комил инсон.

НАУЧНЫЕ ЦЕННОСТИ-ФАКТОР СТАБИЛЬНОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ

Қамбаров А.А.

Аннотация Статья представляет собой систему духовного обновления нашей страны и её роль в качестве фактора устойчивого развития научных ценностей.

Ключевые слова и понятия: Ценности, духовные ценности, научные ценности, гуманизм, интеллектуальная культура, просвещение, воспитание, гармонично-развитая личность.

SCIENTIFIC VALUES-FACTOR OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Qabmarov A.A

Abstract The article represents a system of spiritual renewal of our country and its role as a factor of sustainable development of the country and its analysis.

Key words: Valuable, scientific valuable, spiritual culture, intellectual culture, humanism, enlightenment, education, harmonious human.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган маънавий янгиланишлар тизимида илмий қадриятлар алоҳида ўрин тутди. Бу жараённинг моҳиятини чуқурроқ тасаввур қилишдан мақсад – индивид ва жамиятни, моддий-маданий бойликларини авайлаб-асраш ҳамда ривожлантиришга қаратилган таълим соҳасидаги илмий тадқиқотларни режали ташкил қилишдир.

Таълим тизимининг вазифаларидан бири эса – фуқаролик бурчлари, истиқлол ғоялари, демократик қадриятларга садоқатли эркин ва мустақил фикрлайдиган шахсни вояга етказишдан иборатдир. Таълимни янгича тушуниш, шахс қадриятларини унинг эркинлиги билан уйғунлаштириш, таълимни инсонпарварлаштириш ва гуманитарлаш каби тамойиллар асосида шахснинг интеллектуал маданиятини таркиб топштириш мумкин. Бунинг оқибати ўлароқ,

инсонпарварлик тамойилларига асосланган таълимнинг янги қадриятлари юзага келади.

Бинобарин, таълимни гуманитарлаш одамларни бу дунёда ўзларини англашни таъминлайди, таълимни инсонпарварлаштиришнинг асосий мақсади эса – гуманистик дунёқарашни, тегишли билим ва кўникмаларни таркиб топтиришга олиб келади[1.172-173]. Айни мана шу ўзаро боғланган инсоний ва интеллектуал фазилатлар мутаносиблиги таълим ва билим жараёнини қадриятли онг даражасида тушунишга, фан ва илмий қадриятлар моҳиятини тўғри англаб етишга олиб келади.

Буюк немис файласуфи И.Кант билим, фикр ва эътиқод тушунчаларини бир-биридан фарқлаш аънанасини фаол қўллаб-қувватлаган ва биринчи бўлиб билим ва қадрият тушунчаларини бир-биридан фарқлаш зарурлигини кўрсатган эди[2. 36].

Илмий қадриятлар маънавий қадриятларимизнинг муҳим таркибий қисми ва таянч қадрият сифатида ўзининг қатор хусусиятлари, ривожланиш қонуниятлари билан ажралиб туради. Илм-фанни қадрият сифатида англаш, аввало, илмий билимлар ва фаннинг жамият ва шахс ҳаётидаги буюк яратувчилик қудрати, ҳалоскорлик вазифасини теран англаш, илмий билимларнинг, фаннинг тараққиёти шахс эркинлиги, сўз, матбуот ва виждон эркинлиги билан, демократик қадриятларнинг қарор топиши билан боғлиқлигини англашни талаб этади.

Жаҳон илм-фани тарихида чуқур из қолдирган улуғ аждодларимиз ўзларининг ўлмас асарларида илм-фаннинг аҳамияти, хосияти, куч-қудрати ҳақида қимматли ғояларни илгари сурганлар. Жумладан, XI асрда яшаб ижод қилган буюк ватандошларимиз Юсуф Хос Хожибнинг “Қутадғу билик”(“Саодатга элтувчи билим”), Маҳмуд Қошғарийнинг “Девони луғатит турк”, Фаробий, Беруний, Ибн Сино, Алишер Навоий, Бедил сингари мутафаккирларнинг илмий-фалсафий асарларида инсон бахт-саодати, фаровонлиги фақат илм шарофатидан, барча бахтсизлик ва кулфатлар эса илмсизлик, жаҳолат туфайли эканлигини далиллар билан исботлашга ҳаракат қилганлар.

Маърифатпарварлик – кенг халқ оммасини илм-фанни севишга, билимли ва донишманд бўлишга даъват этувчи ижтимоий ғоя ва ҳаракат сифатида жуда узоқ тарихга, ривожланиш босқичларига эгадир.

Марказий Осиёдан етишиб чиққан улуғ маърифатпарварлар (Алишер Навоий, Паҳлавон Маҳмуд, Муқимий, Фурқат, Анбар Отин, Аваз Ўтар, Фитрат, Чўлпон, Абдулла Қодирий, Бехбудий, Абдулла Авлоний, Ҳамза Ҳакимзода ва бошқалар) диннинг жамият ва шахс ҳаётидаги аҳамиятини инкор этмаган ҳолда дунёвий илм-фанининг яшаш ва ривожланиш ҳуқуқини ҳимоя қилдилар. Жумладан, улар фақат дунёвий илм-фангина ўлкани қолоқлик ва қашшоқликдан, маҳдудлик ва жаҳолатдан халос қилиши мумкинлиги бўйича илмий асосланган фикрларни билдиришди. Ўзбекистон Республиканинг Биринчи Президенти Ислон Каримов таъкидлаганларнидек, “Бизнинг ўз олдимизга қўйган мақсадимиз эса, бундай улуғ зодларнинг ҳаёт йўли ва қолдирилган меросини тўлиқ тасвирлаш эмас, балки уларнинг энг буюк намоёндалари тимсолида маърифат, илму фан, маданият дин каби соҳаларнинг барчасини ўзида уйғунлаштирган халқимизнинг маънавий олами нақадар бой ва ранг-баранг эканлигини исботлаб беришдан иборат”[3. 44].

Мустақиллик туфайлигина халқимиз биринчи марта ўзининг бой маънавий қадриятларидан баҳраманд бўлиш, илм-фанни қадрият сифатида англаш, жаҳон илм-фани равнақига муносиб ҳисса қўшган улўғ алломаларни эъзозлаш, қадрлаш имконига эга бўлдилар. Шунингдек, мамлакатимизда таълим-тарбия соҳасида амалга оширилаётган демократик ислохотлар ҳам халқимиз маънавий салоҳиятини юксалтиришга, илм-фанни равнақ топишига қаратилганлиги билан алоҳида ажралиб туради.

Сўнги йилларда олимларимиз фундаментал фан ва унинг натижаларини амалиётга татбиқ этиш борасида бир қатор ютуқларни қўлга киритдилар. Табиий фанларнинг асосий соҳалари – астраномия, физика, математика, кимё, биология, фармацевтика, геология, сейсмология ва бошқа жабҳаларда жаҳон миқёсида қизиқиш уйғотадиган натижаларга эришилди[4. 168]. Бу эса бевосита илмий қадриятларни (фанларни) яна ҳам ривожланиб, такомиллашиб бораётганлигидан далолат беради.

Илмий қадриятлар – кишилардаги интеллектуал маънавий қобилият ва истеъдодни рўёбга чиқариш, аждодларимиз илмий меросини чуқур ўрганиш, воқеликни тадқиқ этиш орқали янгилик ва кашфиётлар яратишга имкон берадиган ғоялар, асарлар, ўқув ва илмий муассасалар, олимлар жамоаси, илм аҳллари мажмуасидир.

Илмий қадриятларнинг муҳим таркибий қисмини илмий асарлар, қўлёзмалар, тарихий обидалар, ёдгорликлар ташкил этади. Илмий билимлар тарихи ёзувчининг кашф этилишидан бошланиши тасодифий эмасдир. Бу – аслида цивилизацияли тараққиётнинг бошланиши ҳам бўлган. Энг қадимий илмий билимлар ёзма ёдгорликлар, китоблар, тарихий обидалар ноёб қадрият сифатида бизгача етиб келганлиги билан ҳам улар қадрлидир. Уларнинг давлат ҳимоясига олиниши, авайлаб асралиши асло бежиз эмас. Чунки, турли тарихий даврларда яшаб ўтган улўғ алломаларнинг илмий тафаккури ўз даври савиясидан шу қадар юксакликка кўтарилганки, ҳатто ҳозиргача улар ўз аҳамиятини сақлаб қолган. Улўғ аждодларимизнинг қарашлари, ғоялари, орзу-умидлари ўз ифодасини топган илмий асарларга ҳурмат билан қараш, уларни қадрлаш, ғояларини ҳаётга татбиқ этиш ҳар бир инсоннинг маънавий салоҳияти қай даражада эканлигини кўрсатувчи ўзига хос мезон ҳисобланади.

Илмий қадриятлар таркибини таълим-тарбия ва илмий муассасалар ҳам ташкил этади. Ўқув муассасалари хоҳ хусусий, хоҳ давлат ўқув юртлари бўлишидан қатъи назар, ўз олдига эзгу мақсадни – ёшларга фан асосларини, фан янгиликларини сингдиришни, ёшларда илмий тафаккур ва ижодкорлик қобилиятларини ривожлантиришни ўз олдига мақсад қилиб қўяди. Таълим муассасаларининг асосий мақсади – рақобатларга бардош бера оладиган, ўз ихтисослигини пухта билладиган, мустақил фикрга эга бўлган комил инсон шахсини вояга етказишдир. Фан-техника ва информация асрида яшаётган ҳар қандай мутахассис фан асосларини пухта эгаллаш орқалигина бирон-бир муваффақиятларга умид боғлаши мумкин.

Илмий билимлар ҳар бир мутахассиснинг ўзига бўлган ишончини мустаҳкамлайди, уни кўрқмас, жасур ва ҳозиржавоб бўлишга ўргатади, энг муҳими ижодий фаолият билан шуғулланишга йўналтиради.

Илм-фанни қадрият сифатида англаш таълим-тарбия ва илмий муассасаларга муқаддас даргоҳ сифатида қарашни, уни қадрлашни, авайлаб асрашни тақозо этади. Европада узоқ тарихга эга бўлган таълим муассасалари, университетлар, илмий лабораторияларнинг зиёратгоҳга айланганлиги европаликларнинг маънавий салоҳияти, қадриятли онги қай даражада ривожланганлигидан гувоҳлик беради. Илмий қадриятлар комил инсон шахсини шакллантиришнинг муҳим омили бўлиб, таълим жараёнида кишиларда ижобий ахлоқий сифат ва фазилатларни ривожлантиради.

Илм-фан қадриятлари нафақат истеъдоднинг намоён бўлиши, шу билан бирга, жамият, табиат ва тафаккур тараққиёти қонунларини кашф этиш, эгаллаш, борлиққа гносеологик, интеллектуал ёндашиш малакасини таркиб топтиришга, жамиятнинг илмий салоҳиятини оширишга самарали таъсир этиши ҳамдир. Шу маънода илмий қадриятлар моҳиятан кишиларда назарий фикрлаш қобилияти ва истеъдодини, оламнинг тараққиёт қонунларини ўрганишга эҳтиёжини қондиришдан манфаатдорлик туйғусини рўёбга чиқариш, илмий меросни чуқур ўрганиш, янгилик ва кашфиётлар яратишга даъваткор ғоялар, фундаментал асарлар, шунингдек, ўқув ва илмий муассасалар, тадқиқотчи олимлар жамоаси, илм-фан аҳиллари мажмуини назарда тутати.

Маънавий қадриятлар тизимида таълим-тарбия, илмий муассасалар қадрият яратувчи, уни тақсимловчи, авлоддан-авлодга етказувчи восита сифатида муҳим ўрин тутати. Фан методологияси, фан янгиликларини сингдириш, ёшларда илмий тафаккур ва ижодкорлик қобилиятларини ривожлантириш тизими илмий қадриятларни яратиш ва ривожлантиришда тадрижийлик ва узлуксизликни тақозо этади. Бугунги кун нуқтаи назаридан қаралса, уларнинг асосий мақсади – рақобатбардош, ўз ихтисосини пухта эгаллаган, омилкор ва ташаббускор инсон шахсини вояга етказишдан иборатдир. “Шахс – кадрлар тайёрлаш тизимининг бош субъекти ва объекти, таълим соҳасидаги хизматларнинг истеъмолчиси ва уларни амалга оширувчиси” экан, табиийки, унинг интеллектуал маданиятини қарор топтириш ижтимоий тараққиётнинг асосий вазифаси саналади.

Хуллас, илмий қадриятлар саноатлашган жамият маънавий қадриятлари тизимида етакчи мавқега эга бўлади, таянч қадрият сифатида ривожланади. Илмий қадрият асосида маънавий қадриятларнинг барча элементлари (ахлоқий, сиёсий, ҳуқуқий, мафкуравий, бадиий, фалсафий қадриятлар ва ҳоказо) интеллектуаллашади ва яхлит тизимни ташкил этади.

Айниқса, фан-техника инқилоби шароитида фан этикаси, олим масъулияти илмий қадриятларнинг туб асосини ташкил этади. Мамлакатимизда фуқаролик жамияти қурилаётган ҳозирги шароитда илм аҳллариининг юксак гражданлик позицияси, илм-фан ривожини йўлидаги фидойилиги, ватан ва халқимизга садоқати сингари фазилатлари кенг қўламда намоён бўлмоқда.

References:

1. Milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda tashkiliy-uslubiy yondashuvlar. T.: Akademiya, 2002. 172-173 b
2. Abramyan L.A. Kant i problema znaniya. Erevan, izd. AN. Armeniya. 1979. S. 36.
3. Karimov I.A. YUksak ma'naviyat – engilmas kuch. T.: “Ma'naviyat”, 2008. 44-b
4. Mirziyoev SH.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. –T.: O'zbekiston. NMIU. 2017. 168-bet